

Makale Gönderim Tarihi: 24/11/2018 - Makale Kabul Tarihi: 28/12/2018

TÜRKİYE'DE ÜÇÜNCÜ YOLUN BAŞI; MİLLET PARTİSİ (1948)

Alihan LİMONCUOĞLU*

Öz

Bu makalede Türk siyasi hayatına üçüncü Parti olarak başlayıp uzunca bir sürede öyle giden, önce Cumhuriyet Halk Partisi daha sonra ise Demokrat Parti ile kıyasıya bir mücadeleye giren Millet Partisi ve kapatılmasının akabinde yeniden kuruluşundaki adıyla Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin siyasi serüveni partinin ideolojik duruşu da nazara alınarak incelenmiştir. Günümüzdeki Milliyetçi Hareket Partisi'nin de hem ideolojik hem de teşkilat bakımından "atası" durumunda olan bu partiler, özellikle Mareşal Fevzi Çakmak ve de Osman Bölükbaşı'nın kişiliğinde yoğunlaşmış, bilhassa da Bölükbaşı'nın siyasi serüvenine çatı olmuşlardır. Dönemin egemen partilerine karşı girilen bu mücadelede karşılarında yer yer devletin değişik enstrümanlarını da bulan bu siyasi yapı, milliyetçi tutumundan ise hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Bir türlü gelmeyen seçim galibiyeti her ne kadar zaman zaman muhtelif sıkıntıların müsebbibi de olsa en azından 1960 ihtilaline kadar giden sürede parti tek bir vücut halinde kalmıştır. Oluşan bu parti Türkiye'nin iki partili bir siyasal sisteme geçmesini engelleyerek Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde önemli bir mihenk taşı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Millet, Milliyetçilik, Osman Bölükbaşı, Fevzi Çakmak

BEGINNING OF THIRD WAY IN TURKEY; NATION PARTY (1948)

Abstract

This article investigates the Nation Party which started its political life as 'the third party; competed fiercely with Peoples' Republican Party and Democrat Party and the Republican Nation Party which was established after the enclosed closure of the Nation Party taking its ideological stances into consideration. These parties, as the ancestors of the modern-day Nationalist Movement Party, was founded on two charismatic leaders: Field Marshall Fevzi Cakmak and Osman Bolukbasi whose entire political career were under the roof of the Nation Party. The Nation Party did not give up the struggle even though it had to fight against the state apparatus. Even though it was never elected as the first party, the Nation Party remained intact and was a considerable political force until the mid-1960s. This party was an important foundation stone for the democratization process in Turkey since the existence of this party prevented Turkey from having a two-party political system.

Keywords: Nation, Nationalism, Osman Bolukbasi, Fevzi Cakmak

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, alimoncuoglu@hotmail.com.

“Biz bu memlekette hiçbir hizmet etmesek bile, bir hizmeti yapacağız. Hiç olmazsa sözüne ve sebatına sonuna kadar güvenilir siyaset adamlarının bu milletin bağrından çıktığını, bu milletin vicdanında istikbalinin bir teminatı olarak yaşatacağız.”

Osman Bölükbaşı

Giriş

Erken dönem Cumhuriyet’in siyasi tarihi anlatılırken, özellikle de çok partili siyasi yaşam vurgulanırken, hep Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasındaki mücadeleye vurgu yapılır. Bu karmaşık dönemde üçüncü bir parti, üçüncü bir pozisyon olarak ortaya çıkmış olan Millet Partisi ise çok az vurgulanmıştır. Bugün bakıldığında görülmektedir ki, Millet Partisi de en az Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti kadar Türk siyasi hayatında nevi şahsına münhasır bir yapı olmuş ve önemli izler bırakmıştır. Millet Partisi (MP) ve onun ardılı olan Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) Türk siyasetinin oldukça fırtınalı bir dönemi olan 1948-1958 yılları arasında Demokrat Parti (DP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) arasında üçüncü bir parti olarak var olmuştur. Bu üçüncü parti CHP ve DP’nin gölgesinde kaldığından ötürü üzerine yapılan akademik çalışmalar da daha sınırlı olmuştur. Millet Partisi, Demokrat Parti içerisinde muhalif olduğundan partiden ihraç edilen ve ayrılan üyelerden oluşan bir grup tarafından 20 Temmuz 1948’de Ankara’da kuruldu. Parti kurucuları arasında; Fevzi Çakmak, Osman Bölükbaşı, Enis Akaygen, Yusuf Hikmet Bayur, Kenan Öner, Osman Nuri Köni, Mustafa Kentli ve Sadık Aldoğan vardı. Mareşal Fevzi Çakmak’ın fahri başkanlığını yaptığı partinin ilk genel başkanı Hikmet Bayur olurken, Osman Nuri Köni ilk genel başkan vekili ve Mustafa Kentli de ilk genel sekreteri oldu. Muvazaa muhalefet ve muvazaa partisi iddialarıyla başlayan Millet Partisi serüveni, Mareşal Fevzi Çakmak ve Osman Bölükbaşı gibi kişilerin mücadeleleriyle güçlenecek olan yeni bir hareketin ve de Türkiye’deki ana iki siyasi akıma alternatif olarak ortaya çıkacak olan bir muhalif hareketin temellerini oluşturmuştur.

Bu bağlamda, bu çalışmada hem Millet Partisi’nin yaşadığı sıkıntılı süreç hem de partinin en öne çıkan iki figürü Mareşal Fevzi Çakmak ve de Osman Bölükbaşı’nın bu süreçte aldıkları rol, partinin fikriyatının ve kuruluşunun günümüze olan etkileriyle beraber incelenmiştir. Bu çalışmada partinin kuruluş ve geçirdiği baskıların yanı sıra Türkiye’nin demokratikleşme süreci ile ilgili de önemli nüveler bulunmaktadır. 1948 yılında kurulan Millet Partisi Türkiye Cumhuriyeti’nin çok partili hayata geçişte yaşadığı travmalardan büyük zararlar görmüş, Demokrat Parti iktidarında kapatılan ilk parti olmuştur. İki partili sisteme muhalefet etme amacıyla kurulmuş bu parti uzun yıllar Türk siyasi hayatının üçüncü partisi olarak Türkiye’nin tam manasıyla iki partili bir sisteme geçmesinin önündeki engel olmuştur.

1. MİLLET PARTİSİ’NİN KURULUŞU

1948 yılına gelindiğinde, CHP tek başına iktidarda bulunmaktaydı, DP ise meclisteki tek muhalefet partisiydi. Çok partili siyasal hayata geçiş ve de oldukça tartışmalı geçen 1946 seçimleri sonrasında, ilk defa nispeten hatırı sayılır miktarda milletvekili sayısı olan bir muhalefet partisi meclise girmişti. Bununla beraber siyasal ortam daha özgürlükçü bir hale gelmişti. En başta Mareşal Mustafa Fevzi Çakmak önderliğinde bir grup Demokrat Parti’nin CHP’ye gerçek bir alternatif olmadığını ve de DP’nin bir muvazaa partisi olduğunu öne sürmüşlerdir. Öyle ki Fevzi Çakmak: “Yurda iyilik yapmak isteyen herkes gibi ben de Demokrat Parti’yi desteklemekten asla çekinmedim. Fakat günün birinde hep birlikte gördük,

anladık ki, Demokrat Parti iktidarı sözde dostluk sözleri karşısında mücadelesini gevşetmeye, yarı halde bırakmaya yüz tuttu. Bir beyanname ile iki taraf arasındaki anlaşmazlık için taraflardan birini hakem kabul etti. Böylece, taraflardan biri diğerine hâkim, yani hakem oluyor. Bunun sonucu olarak, muhalefet iktidarı vesayet ve hükmü altına girmiş bulunuyordu” demiştir (Ağaoğlu, 1992:207). Ayrıca, “Milli Şef Kültü” karşıtı olduklarını belirtip, gerekirse altı okun anayasadan çıkarılabileceğini ve bunların tartışılması gerektiğini belirtmişlerdir (Çaylak, 2004:104). Millet Partisi’nin grubu hakkında genelde sadece DP’den kopan kişilerden oluştuğuna dair yaygın bir yanlış kanı vardır. Bunun aslında gerçekle bağdaşmadığını değişik kesimlerden kimselerin de partinin kuruluş aşamasında partiye dâhil olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Her ne kadar Fevzi Çakmak, Osman Bölükbaşı ve Enis Akaygen gibi partinin mühim isimleri DP’den ayrılarak bu partinin kurulmasında önemli roller oynadıysa da partinin ilk genel başkanı olan Yusuf Hikmet Bayur CHP kökenli bir siyaset ve ilim adamıydı (Çaylak, 2004:108). Aynı zamanda Sadık Aldoğan gibi geçmişte Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde bulunmuş kişiler de partinin kurulma aşamasında aktif rol almışlardır. Ayrılma sebeplerini anlatan Osman Bölükbaşı’nın partiye gönderdiği istifa mektubundaki şu cümleler: “Büyük davaların tarihinde, o davaların en idealist mümessillerinin daha dava muvaffak olmadan, hususi maksat sahiplerinin entrika fırtınaları içinde boğuldukları ve onlara el uzatan vefakâr arkadaşların görülmediği, tarihi bilenlerce malumdur. “Tarih bir tekrördür.” diyenlerin yanılmadıklarını ben de bugün anlamış bulunuyorum. Duyduğum ıstırabın gerçek sebebi, ömrümü harcamaya karar verdiğim bir dava için zararlı olduğum hükmünü sizlere verdim diye muvaffak olanların, bu davaya ihanet teşkil eden zihniyetlerinin Demokrat Parti’de hâkim olmak istedadını gösterdiğini ve tasfiyesini istediğimiz bir zihniyetin kendi içimizde yaşamakta olduğunu müşahede etmemdir” (Ağaoğlu, 1992:431) aslında o zaman Demokrat Parti’den ayrılanların düşünce ikliminin bir özetini temsil etmiştir.

Millet Partisi kurulması doğal olarak hem Cumhuriyet Halk Partisi hem de Demokrat Parti tarafından hoş karşılanmamıştır. Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar imzasıyla, Millet Partisi’nin kurulması üzerine teşkilata yayınlanan tamimde şöyle denilmektedir: “Demokrat Parti içinde ihtilaf yaratmaya çalışanların hukuki çevresi meydana çıktı. Esas gayelerine eriştiler, partilerini kurdular. Biz, aramızda yaratılmak istenen bozguncu havanın ancak bu maksatla hedef alındığını ve Demokrat Parti’yi muhtelif parçalara ayırarak, kolaylıkla yutulabilecek bir lokma haline getirilmek istenildiğini daha bidayette görmüş ve müteaddit tamimlerimizle hakikati teşkilatımıza bildirmiştik. Bugün, görüşlerimizin isabetini hadiseler teyit eylediği için bu mevzuya tekrar avdet etmeyi lüzumsuz addetmekteyiz” (Ağaoğlu, 1992:583). Ayrıca Celal Bayar’ın yaptığı bu konuşma, Millet Partisi çevrelerinde rahatsızlık oluşturmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi’nin kurulmasına Demokrat Parti’ye kıyasla daha tepkisiz kalmıştır. Her ne kadar CHP’de muhalefetin bölünmesinin iyi olacağı yönünde bir kanı yaygınysa da, daha çok oklarının hedefine Fevzi Çakmak’ı almışlardı.

1.1. Millet Partisi’nin Fikriyatı

Millet Partisi hem CHP’nin hem de ‘CHP’nin iki parmak solunda’ olma iddiası ile kurulan DP’nin de karşısına dikilmiş bir parti olmuştur. Temel görüşüne göre iki partili sistemdeki partilerin çok da birbirinden farkı yoktu. Daha evvel de belirtildiği gibi DP’yi muvazaa partisi olmakla itham edip, aralarındaki birçok atışma ve farklılığın sadece göz boyama olduğunu iddia etmişlerdir (Millet Partisi Kuruldu, 2002). Bu danışıklı dövüşün Türk

Milletine zarar getireceği hususunda hemfikir olanlar Millet Partisi çatısı altında bir araya gelmişlerdir.

Milliyetçilik, akademik çevrelerde yüzyıllardır tartışma konusu olmuş bir siyasi ideolojidir. Pek çok kişi milliyetçiliği basitçe “insanların kendi uluslarına yönelik sevgisi” diye tanımlasa da bazı düşünürler bundan daha karmaşık açıklamalar ortaya atmıştır. Örneğin Anthony Smith, milliyetçiliği şöyle tanımlamıştır: “Milliyetçilik, ulusa odaklanan bir ideolojiye, bir duyguya, bir kültür biçimine veya bir toplumsal harekete atf yapar” (Smith, 1993:72). Ernest Gellner ise milliyetçiliği, “siyasi ve ulusal birimlerin eşdeğer tutulması gerektiğini savunan bir siyasi öğreti” olarak tanımlamıştır (Gellner, 1983:58). Hobsbawm’ın yaklaşık yirmi beş yıl önce, “Minerva’nın bilgelik getiren baykuşu, Hegel’e göre, alacakaranlıkta uçar. Minerva’nın baykuşunun artık ulusların ve milliyetçiliğin etrafında uçuyor olması iyiye şarettir,” diyerek milliyetçiliğin sona yaklaştığını iddia etmesine karşın (Hobsbawm, 1990:181), pek çok milliyetçi partinin her geçen gün daha da güçlendikleri gerçeğinden hareketle durumun aslında Gellner’in öngördüğü gibi olduğu söylenemez. Her ne kadar Umut Özkırmılı, “Ulus devletin krizi geçtiğimiz on yılın en yıpranmış klişelerinden bir tanesidir ve birçoklarına göre milliyetçiliğin geleceği, küreselleşme ve kimlik politikasının çifte basıncı altında hiç olmadığı kadar belirsizdir” (Özkırmılı, 2004:2) dese de “Milliyetçilik toplumsal ve siyasal manzaranın ana aktörlerinden bir tanesi olmaya ve gündelik yaşantımızın dokusunda merkezi bir rol oynamaya devam etmektedir,” (Özkırmılı, 2004:4) diye eklemiştir.

Millet Partisi de kuruluş itibariyle Halkçı, Milliyetçi ve sosyal manada muhafazakâr bir çizgiye oturmuştur. Özellikle de Demokrat Parti’nin bir muvazaa partisi olduğunu iddia eden Millet Partisi’nin kurucuları, aslında Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasında çok fark olmadığını belirtmişlerdir. Halkın yanında durmak için bu partinin kurulduğunu belirtip, partiyi halka hizmet düsturuyla açtıklarını belirtmişlerdir. Millet Partisinin yaptığı ser eleştiriler yabancı basında dahi yer bulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk defa hükümet ve Cumhuriyet Halk Partisi’ne karşı bu kadar sert bir tonda muhalefet yapıldığı belirtilmiştir. (Omur, 65:12) İktisadi politika olarak sınırlı da olsa zamanın şartlarına göre liberal bir politika güden Millet Partisi iktisadi özgürlüğü, sosyal özgürlüğün bir parçası olarak görmüştü. Elbette 1960 ihtilaline kadar geçen sürede iktidar olamamış olan Millet Partisi bu savunduğu politikaları uygulama olanağı bulamamıştır.

1.2. Millet Partisi ve Fevzi Çakmak’ın Önemi

Fevzi Çakmak’ın 1950 seçimlerinden hemen önce gelen ölümlü, MP kurucuları üzerinde oldukça menfi bir etki yaratmıştır ve de seçimlere girerken Fevzi Çakmak’ın yokluğuyla da mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Mareşal Fevzi Çakmak’ın Millet Partisi ve ardılları üzerindeki etkisi ölümlünden uzun seneler sonra da devam etmiştir. Öyle ki, 1965 yılında (ki parti önce Cumhuriyetçi Millet Partisi, daha sonra ise Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olmuştu ve de kurucu kadroların büyük çoğunluğu artık partide değildi) Alparslan Türkeş parti genel başkanı olduktan sonra bile Fevzi Çakmak’ın resimleri parti toplantılarında yer almıştır.

Fevzi Çakmak’ın manevi önderliği Millet Partisi için oldukça önemli olmuştur, zira Çakmak Türkiye’de çok sevilen bir figürdü (Omur, 1965:12). Hem Milliyetçi ve Muhafazakâr kimliği hem de uzun süren Genelkurmay Başkanlığı döneminde siyasetten uzak duruğu ile birçokları için örnek “Devlet Adamı” portresini çizmiştir. Günümüzde birçok kahvehane halen fotoğrafları Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğraflarının yanında bulunmaktadır.

1.3. Millet Partisi ve Devamı Olarak Cumhuriyetçi Millet Partisi

Millet Partisi Türkiye’de ki üçüncü (kronolojik olarak [kuruluş sırasına göre]) siyasi akımın öncü partisidir. Bu üçüncü akım Türk Milliyetçiliğini ideolojik biçimlenmesinin en orta yerinde konumlandırmaktadır. Bu Millet Partisi’nin sembol ismi olan Mareşal Fevzi Çakmak’tan da bellidir. CMP’ye evrilmesi, Türkiye Köylü Partisi ile birleşip CKMP’ye dönüşmesi, daha sonra Milliyetçi Hareket Partisine dönüşmesi hatta ve hatta 1980 darbesinden sonra Cumhuriyetçi Muhafazakâr Parti, Muhafazakâr Parti ve Milliyetçi Çalışma Partisi isimleriyle devam eden bir çizgi izlenmiştir. Parti isimleri değişse bile Türk Milliyetçiliğini temel alan çizgiden sapılmamıştır (Limoncuoğlu, 2015:120). İktisadi veya sosyal görüşlerdeki değişiklikler, popülist milliyetçilikten doktrinel milliyetçiliğe doğru bir evrilme yaşanmasın rağmen tartışmasız bir şekilde Türk Milliyetçiliği bu partilerin ideolojik omurgasını oluşturmuştur.

1.4. Millet Partisi’nin Seçim Performansları

Millet Partisi ilk olarak 1950 yılındaki seçimlere katıldı. 14 Mayıs tarihinde düzenlenen seçimlerde Millet Partisi 368.537 oy alarak oyların yüzde 4,60’sını elde etti ve de bir tek milletvekili çıkarabilmiştir (YSK İnternet Sitesi). 2 Mayıs 1954 yılında yapılan bir sonraki genel seçimde ise CMP oylarını arttırarak yüzde 5,30 oranında oy aldı. Oyları 100.000’den fazla artarak 480.249’a ulaştı. Bununla beraber de milletvekili sayısını beşe çıkarmayı başarmıştır (YSK İnternet Sitesi). 1957 yılının 27 Ekim’inde yapılan genel seçimler neticesinde CMP her ne kadar oylarını arttırsa da bir önceki seçime oranla bir milletvekili kaybederek 4 milletvekiline düştü. Bu seçimde oyların yüzde 6,50’sini alarak 604.087 oya ulaşmıştır (YSK İnternet Sitesi). 1960 ihtilalinden sonra yapılan 15 Ekim 1961 seçimlerinde CKMP hem oylarını 1.415.390’a çıkarmış, hem de toplam oyların neredeyse yüzde 14’üne ulaşmıştır. Böylece toplam 450 milletvekili olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde elli dört milletvekili ile temsil edilme hakkını kazanmıştır. Geleneksel olarak başarılı olduğu İç Anadolu bölgesi haricinde İç Ege’de Afyon ve Kütahya’da ve de Doğu Anadolu’da Ağrı’da birinci parti olmuştur (YSK İnternet Sitesi).

1.5. Osman Bölükbaşı ve Millet Partisi Hareketinin Liderliği

Millet Partisi ve onun ardılı olan CMP ile özdeşleşen bir isim varsa bu şüphesiz Osman Bölükbaşı’dır. “TRT Osman”, “Tırt Osman” ve “Anadolu Fırtınası” lakaplarıyla bilinen Bölükbaşı, çok partili hayatın ilk döneminde siyasetin en önemli aktörlerinden biri olmuştur.

1 Mart 1913 tarihinde Kırşehir’in Mucur ilçesinin Hasanlar köyünde dünyaya gelen Bölükbaşı, Kırşehir ve Nevşehir’in bilinen ailelerinden birine mensuptu. İstanbul Erkek Lisesi mezunu olan Bölükbaşı lisans eğitimini Nancy Üniversitesi Matematik bölümünde yapmıştır. 1938 yılında Türkiye’ye döndükten sonra ilk olarak Kandilli Rasathanesinde asistan olarak görev yapan Bölükbaşı, daha sonra 1940 yılında Haydarpaşa Lisesi’nde Matematik öğretmenliği yapmaya başlamıştır. Yine, kendi anlatımına göre: “İstanbul Üniversitesi’nde boş bulunan asistanlık kadroları için seçim yapılacaktı. Bunun için ben de başvurmuştum. Sahip olduğum şartlar bu görev için fazlasıyla yeterliydi. Ancak, seçimin sonucunun Ankara’da belirlenmiş olduğu anlaşılıyordu. Bakanlık seçimlere açıkça müdahale etmiş ve baskı yoluyla sonuçların CHP’nin istediği şekilde gerçekleşmesini sağlamıştı. Bu haksızlık karşısında duyduğum infial üniversitede oluşturulan güdümlü seçim komisyonunun yüzüne karşı da dile getirdim ve bu böyle gidemez, bu işlerin düzelmesine katkıda bulunmak için siyasete girmekten

başka are kalmamıştır diyerek bütün grevlerimden ayrılıp Kırşehir'e döndüm" (Bölükbaşı, 2005:65). Osman Bölükbaşı henüz kurulma aşamasında olan DP'ye katılmıştır ve de parti müfettişliğine atanmıştır. Tartışmalı geçen 1946 seçimlerinde milletvekili seçilemeyen Bölükbaşı, 1948 yılında başını Mareşal Fevzi akmak'ın çektiği ksknler ile değişik çevrelerden bir araya gelen bir grup ile beraber Millet Partisi'ni kurmuştur. 1950 seçimlerinde partisinin tek milletvekili olmayı başardıktan sonra Millet Partisi'nin de en önde gelen figürü olmuştur. Daha sonra MP kapatılınca yerine kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin başkanlığını da yapmıştır. 1958 yılında CMP, Türkiye Köylü Partisi ile birleşerek, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını almıştır. 1962 yılında parti içindeki anlaşmazlıklar sebebiyle Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden ayrılan Bölükbaşı Millet Partisi'ni tekrar kurmuştur. 1973 yılında yorgunluğu ve yaşını sebep göstererek siyaset sahneden çekilmiştir. Bundan sonra daha ziyade Alparslan Türkeş ve Milliyetçi Hareket Partisi'ne yakın davranmıştır (Artvinli, 2007:47).

2. DEMOKRAT PARTİ İLE MÜCADELE

1950 seçimleri ile meclise giren Osman Bölükbaşı (ve dolayısıyla Millet Partisi) karşısında giderek güçlenen Demokrat Parti'yi ve giderek zayıflayan Cumhuriyet Halk Partisi'ni bulmuştur. Bu şartlar altında Millet Partisi çok zor aşamalardan geçmek zorunda kalmıştır. Osman Bölükbaşı, Demokrat Parti'nin muhalefetken ettiği vaatleri unutmaması ve gerekleştirmemesini ve de hkmette iken yaptığı icraatları eleştirmiştir. Muhalefette iken her türlü özgürlüğün yılmaz savunuculuğunu yapan ve de iktidar partisini bu konuda antidemokratik tutumundan ötürü yerden yere vuran DP kabineyi oluşturduktan sonra aynı İnon CHP'si gibi basın ve muhalefete yönelik baskı tedbirlerini yürürlüğe koymuştur (Artvinli, 2007:45). Hem siyaseten hem de ekonomik olarak Demokrat Parti'nin politikaları adından anlaşılması gerekenin tam aksine ne çok liberal ne de çok demokrat olarak nitelendirilmiştir (Kaya Osmanbaşoğlu, 2016:4).

Özellikle 1952 ve 1953 yıllarında CHP'nin de DP'ye canhıraş bir şekilde destek vermesiyle Millet Partisi önce medya yoluyla daha sonra da mahkemeler yoluyla büyük bir baskı altına alınmıştır. "Allah ve Allah korkusu" kelimelerini çok sık kullandıkları gerekçesiyle bile irtica ile suçlanmışlardır (Bölükbaşı, 2005). En nihayetinde 4 Temmuz 1953 tarihinde başlayan soruşturma 27 Ocak 1954'te Millet Partisi'nin laikliğe aykırı hareketlerin odağı olması gerekçesiyle kapatılmasıyla son bulmuştur (Bölükbaşı, 2005). Bu soruşturma sırasında 8 Temmuz günü dönemin Başbakanı Adnan Menderes ile Osman Bölükbaşı arasında ateşli tartışmalar yaşanmıştır. Son olarak Adnan Menderes'in partisini tehdit etmesi zerine Bölükbaşı da: "Diktatör, ha şöyle kararımı açıkla!" diyerek sert bir biçimde tepkisini göstermiştir (Bölükbaşı, 2005:46). Demokrat Parti'nin yargıda da aktif olması neticesinde Millet Partisi'nin kapatılması halen siyasi bir karar olarak görünmektedir.

30 Haziran 1954 yılında Kırşehir Demokrat Parti hkmeti tarafından bir kanun aracılığı ile ile yapıldı. Bunun nedeni ise şuydu; seçim yasağı gereğince bir ilde en çok oyu alan parti o seçim ilin (seçim bölgesinin) tüm milletvekilliklerini almaktaydı. Bu sebeple, DP, Kırşehir'deki MP (CMP) oyunu Nevşehir'deki DP oyları vasıtasıyla etkisizleştirilmeyi amaçlamaktaydı. Osman Bölükbaşı bunun zerine: "Millet Partisi'ni seçtiği için Kırşehir cezalandırılıyorsa, ben ve arkadaşlarım milletvekilliğinden istifaya hazırız, yeter ki Kırşehir'e kıymayın. Hkmet Kırşehir vilayetini siyasi amaçlarla ortadan kaldırmaya karar vermiştir. Kanun gerekçesi olarak Meclis'in huzuruna getirilen perişan satırların gerçeklerle hiçbir ilgisi

yoktur. Bu gerekçeler bir nefeste dağılacak sigara dumanı kadar çürüktür” (Bölükbaşı, 2005:48) diyerek üzüntüsünü ve tepkisini dile getirmiştir.

1957 yılına kadar ilçe olarak kalan Kırşehir, DP’nin planladığı baskın seçimin de habercisi olacak bir şekilde yeniden il haline getirilmiştir. Fakat Kırşehir tekrar il olurken Avanos, Kozaklı ve Hacıbektaş ilçeleri ve de Osman Bölükbaşı’nın köyü Hasanlar Nevşehir’e bağlı olarak kalmışlardır. Bu durum karşısında Osman Bölükbaşı meclis kürsüsünden bu meseledeki baş sorumluyu işaret etti: “Rejimi bu hale getiren kindar adam kimdir? Maalesef rejimin baş müdafii olması icap eden Cumhurbaşkanı Celal Bayar’dır.” (Bölükbaşı: AP Çok Zararlı Bir Hesabın İçindedir, 1996) Sonuçta, Demokrat Parti amacına ulaşamamış ve Millet Partisi’nin Kırşehir’den “tulum” çıkarmasının önüne geçememiştir. Osman Bölükbaşı’nın DP ile mücadelesi bu tarihten sonra gittikçe daha da hız kazandı. DP’nin CMP ve Bölükbaşı üzerinde kurduğu baskı zaman ilerledikçe iyice çoğaldı. Bölükbaşı’nın dokunulmazlığı Kırşehir’in tekrar il yapılması sürecinde meclis kulislerinde çıkan bir kavga bahane edilerek kaldırılmıştı. 1 Temmuz 1957’de Kırşehir’in tekrar il yapılması münasebetiyle yapılan kutlamalara katılan Osman Bölükbaşı, ertesi gün ifade vermek zorunda bırakılmıştır. Daha sonra tutuklanarak ceza evine konan Bölükbaşı 27 Ekim 1957’de yapılan genel seçimler sırasında da cezaevindeydi. Cezaevinden meclise seçilen ilk milletvekili olan Bölükbaşı, yeminini de pijamalı olarak cezaevinde yapmıştır. 30 Kasım 1957’de tahliye edilen Bölükbaşı iki gün sonra, yani 2 Aralık 1957’de mecliste yeminini etmiş, bu o kadar büyük bir gerginliğe sahne olmuştur ki, o çarşamba günü mecliste sadece Bölükbaşı’nın bir buçuk dakika süren yemini vuku bulmuş, meclis bundan sonra oturuma bir gün ara vermiştir (Bölükbaşı, 2005:65).

Bölükbaşı’nın hapse girmesi o dönem Türk siyaseti için adeta bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye’nin en büyük üçüncü partisinin lideri olan bir kişinin mecliste çıkan ufak bir arbededen ötürü bile hapse girecek bir durumda olması durumun vahametini bütün muhalefet partilerine açıkça göstermiş oldu. Bu durum karşısında 3 büyük muhalefet partisi yani İsmet İnönü’nün Cumhuriyet Halk Partisi, Osman Bölükbaşı’nın Cumhuriyetçi Millet Partisi ve de Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu’nun Hürriyet Partisi birbirleriyle yakınlaşmaya yer yer de ortak hareket etmeye başladılar. Siyasi muhalefetin bu yakınlaşması doğal olarak bazı partilerin birleşme girişimlerine de sebep olmuştur. Daha evvel Hürriyet Partisi ile birleşmeyi deneyen Cumhuriyetçi Millet Partisi bu girişim başarısız olsa da Remzi Oğuz Arık liderliğinde milliyetçi bir köylü partisi olan Türkiye Köylü Partisi ile birleşerek 1958 yılının 1 Kasım günü Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adını almıştır.

3. DAHA SONRAKİ MİLLET PARTİLERİ

Anlam kargaşalarını önlemek açısından kısaca daha sonra kurulacak olan iki Millet Partisi’nden de kısaca bahsetmek elzemdir. Birbirleri ile olan veya olmayan ilişkilerini de incelemek aslında öncül olan Millet Partisi’nin isminin bile ne kadar önemli olduğu konusunu vurgulamaktadır. Türk siyasi tarihinde iz bırakmış iki tane daha Millet Partisi mevcuttur ve hatta son kurulanı hala varlığını günümüzde devam ettirmektedir.

İkinci defa Millet Partisi 1962 yılında kurulmuştur. 1960 ihtilalinden sonra yapılan seçimler sonucunda birinci gelen Cumhuriyet Halk Partisi ile koalisyon kurulup kurulmaması hususunda Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi içinde çıkan tartışmalar sonucunda parti içinde koalisyonla karşı olan grup, bu tartışmalar sonucunda istifa eden Genel Başkan Osman Bölükbaşı önderliğinde, 13 Haziran 1962’de Millet Partisi’ni kurmuşlardır. Bu parti 1965 genel seçimlerinde üçüncü gelerek başarılı da olsa, (Cop, 2001) daha sonraki seçimlerde oylarını Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi’ne kaptırarak dördüncü olabilmıştır. Parti içinde

artan gerginliklerden rahatsız olan ve de parti içinde kontrolü kaybettiğini düşünen Osman Bölükbaşı 1972’de partiden ayrılmıştır (ve de 1973’de aktif siyasetten tamamen çekilmiştir). Parti bunun neticesinde eski Genelkurmay Başkanlarından Cemal Tural’ı ve daha sonra da Celal Kargılı’yı Genel Başkanlığa getirirse de bir türlü istenilen neticeleri alamamış, nihayetinde de kendini 1977 yılında feshetmiştir. Halen aktif siyasette yer alan Millet Partisi ise 1992 yılında kurulmuştur. Refah Partisi çatısı altında seçimlere Milliyetçi Hareket Partisi ile birlikte meclise girmiş olan Aykut Edebalı önderliğindeki İslahatçı Demokrasi Partisi, Millet Partisi adını almıştır (Çakır, 1991).

1991 seçimlerindeki ittifak sayesinde 3 milletvekili sahibi olan Millet Partisi, daha sonraki hiçbir seçimde barajı geçemeyen Millet Partisi günümüzde hala “sağın” küçük partilerinden biri olarak varlığını devam ettirmektedir. Başkanı da hala Aykut Edebalı’dır. Yeniden Milli Mücadele kadrolarının yetiştiği hareketin partisi olan Millet Partisi Aykut Edebalı’nın “Muhteşem Türkiye” projesini harekete geçirmek amacındadır (MP İnternet Sitesi).

Sonuç

Osmanlı’dan Cumhuriyete evirilen rejim değişikliği sonrasında yaşanan sıkıntılardan en büyüklerinden biri olan çok partili demokrasiye geçiş aşamasında kurulmuş olan Millet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi çok partili hayatın başındaki döneme damga vurmuş bir siyasi harekettir. Her ne kadar CHP ve DP kadar seçim başarısı gösterememiş olsa da özellikle Osman Bölükbaşı’nın karizmatik hatipliği ile ve de Mareşal Fevzi Çakmak’ın ruhani liderliğiyle bilhassa Orta Anadolu’da kendine sıkı ve bağlı bir taraftar kitlesi oluşturmuştur. Bu kitle de günümüzün üçüncü (Seçim başarısı olarak) büyük siyasi partisi olan Milliyetçi Hareket Partisi’nin tabanı ile büyük oranda örtüşmektedir. Özellikle Osman Bölükbaşı’nın öncülüğünde devrin iki büyük gücüne karşı verilen mücadeleden hiçbir zaman taviz verilmemiş, belki o zaman için sadece küçük başarılar kazanılmış ama ileri ki zamanlarda gelecek başarıların temelleri atılmıştır. Bununla beraber, zaman içinde bu parti bazı dönüşümlere uğramış ama yine de temel prensiplerinden çok da uzaklaşmamıştır. En büyük dönüşüm ise muhakkak ki iktisadi görüşte yaşanmıştır, zamanın Türkiye’sine göre liberal olan iktisadi görüşleri zaman içinde muhafazakârlaşmış, CKMP ile Türkçü-Toplumculuğa kadar evrilmiştir. En azından 1980’lere kadar ise MHP ve 9 Işık doktrini ile beraber paylaşmacı korporatizme dönüşmüştür. Millet Partisi’nin ardılı olan Milliyetçi Hareket Partisi ise en büyük başarısını 1999 seçimlerinde ikinci parti olarak almıştır.

Nihayetinde, Millet Partisi ve ardılı partiler hem kronolojik ve ideolojik olarak hem de “üçüncü büyük” olarak Milliyetçi Hareket Partisi’nin öncülü olmuşlardır. Bu yola girerken geçirilen sancılı süreçler, Fevzi Çakmak ve Osman Bölükbaşı’nın karizmatik kişiliklerinde vücut bulan bu hareket daha sonrasında Alparslan Türkeş ile beraber doktriner bir boyut kazansa da bir siyasi hareket olarak temellerini kesinlikle 1948 yılındaki Millet Partisinde bulmak mümkündür.

Kaynakça

- Ağaoğlu, S. (1992). *Siyasi Günlük Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Yayına Hazırlayan: Cemil Koçak, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Artvinli, F. (2007). *Osman Bölükbaşı, Seraba Harcanmış Bir Ömür*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bölükbaşı, D. (2005). *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Cop, B. (2011). *Sosyalistler TBMM'ye nasıl girdi?*, www.ntv.com.tr, 24 Nisan 2011.
- Cumhuriyet, 21 Ocak 1966.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi ,1923-2000, 2002, 2. Cilt, İstanbul
- Çakır, R. (1991). 52 Günlük İttifak, Başbuğ Erbakan Mücahit Türkeş, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1991.
- Çaylak, A. (2004). *“İktidar-Muhalefet İlişkisi Bağlamında Türkiye'nin Siyasal Hayatında Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi”*, Ankara, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Engin, V. (2016). *“Osmanlı'dan Cumhuriyete Tarihi Devamlılık”*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Findley, C. (2010). *Modern Türkiye Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*, Oxford: Blackwell.
- Hobsbawm, E. J. (1990). *Nations and Nationalism since 1870: Programme, Myth, Reality*. Cambridge, Cambridge: University Press.
- Millet Partisi İnternet Sitesi, www.milletpartisi.org.tr
- Kaya Osmanbaşıoğlu, G. (2016). “Political Economy of Democrat Party: A Dual Employment of Theory and Practice”, *Bilig*, winter number 76.
- Limoncuoğlu, A. (2015). *“The Evolution of Turkish Nationalism between 1904 and 1980”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Omur, S. (1965). *“Büyük Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askeri Dehası-Siyasi Hayatı*, İstanbul: Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi.
- Ozkirimli, U. (2004). *“Nationalism and Its Futures”*, Birleşik Krallık: Palgrave and Macmillan,
- Smith, A. D. (1993). *National Identity*, Nevada: University of Nevada Press.

Tuncer, F. F., (2017). “Çin’in ‘Yeni Balkanlar’ Politikası”, *21. Yüzyılda Asya-Pasifik*, S. Özer, S. Atvur, R. İzol (Ed.), Ankara: Seçkin Yayınları, s. 183-196.

Yüksek Seçim Kurulu İnternet Sitesi, www.ysk.gov.tr.

Zurcher, E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

This article investigates the political journey of the Nation Party and its successor Republican Nation Party during the earlier years of multi-party democracy in Republic of Turkey. Method of content analysis was used to analyze the Nation Party via the speeches and work of the individuals who established the party. In addition, historical documents were found in the archives and were analyzed in order to clarify some of the thoughts of the party leaders. This article was formed by a qualitative study of a range of texts. In this article, two different approaches were used; the first one is textual analysis and historical documents. In order to achieve that, this article aims to use the views of other authors who have worked on this subject as well, both academicians and journalists. The biographies of Fevzi Cakmak and Osman Bolukbasi were also viewed extensively to understand the situation of the time for a better understanding. During the foundation of the Nation Party, Turkey was going through a very important phase of democratization: the formation of the multi-party system. The Nation Party and its successor Republican Nation Party started as the third biggest (electorally) party in Turkey. This had been the case for a very long time and had a big struggle against first Republican Peoples' Party and then Democrat Party. These parties can be considered as the “ancestors” of modern-day Nationalist Movement Party. It is fair to say that personalities of two people (Field Marshall Fevzi Cakmak and Osman Bolukbasi) played a great role in shaping these parties. Especially, these two parties became the institutions that Bolukbasi made politics. Although Fevzi Cakmak died two years after the party was founded his personal charisma influenced the party greatly, even after his death. His position as the heroic commander of the Turkish Independence War helped the newly founded Nation Party to gain popularity and support around the country. Even though he had shied away from politics until he felt that it was necessary to intervene to what he perceived as tyranny of Ismet Inonu. He was dissatisfied with the opposition style of the Democrat Party and called them “simulation opposition”. Osman Bolukbasi, on the other hand, became the symbol name because of his work in the party. Starting from the first general elections the party entered in 1950, Bolukbasi had become the most electorally popular figure of the party. After becoming the president of the Republican Nation Party in 1954, he had been the central figure of the movement. In its struggle against the dominant parties of the era, sometimes it had to face different instruments of the state working against them. However, this did not cause the party to disband, on the contrary the votes of the Nation Party increased with every election. The opposition to People's Republican Party had soon turned to the opposition against the Democrat Party as a result of the latter's election win in 1950. The eagerly awaited election victory for the Nation Party was never realized, and this caused some minor problems in the party. Republican Nation Party renamed Republican Villager Nation Party after its merger with the Turkey Villagers Party, a party which advocated agrarianism, had been one of the biggest political forces during the unbridled times that led to the military coup of 1960, the movement remained intact and under one roof. The formation of the party under tumultuous circumstances stopped Turkey from becoming a

two-party system and this served as an important cornerstone in the democratization process of Turkey. Osman Bolukbasi summarized the personal goal of the movement as: “We will do one service to our country, if no other. We will at least show that politicians that are true to their word and hardworking can come out of this nation and we will make this live as a guarantee for the nation’s future in its conscience.” With the idealistic approach of Cakmak, Bolukbasi and many others party struggled against the two dominant parties of the time. In conclusion, the Nation Party and its successors, namely the Republican Nation Party and Republican Villagers Nation Party were the predecessors of the Nationalist Movement Party in three different ways: chronologically, electorally and ideologically. Although the painful processes experienced in entering these pathways had to be endured, the movement was shaped in the charismatic personalities of Fevzi Çakmak and Osman Bölükbaşı. Even though under Alparslan Turkes the movement gained a doctrinal direction especially after 1969, the real foundations for the political movement were laid down in 1948 through the establishment of the Nation Party.

